

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת שמות, תשס"ט
מספר 792מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

תגובת משה לשליחות

בפרשתנו (פרק ג) יש תיאור ארוך ומפורט (ל"ט פסוקים) של אירוע מיוחד והיסטורי: ההתגלות הראשונה של ה' למשה במראה הסנה. אחרי שמשה (עכשיו בגיל 80) התקרב לבדוק "מדוע לא-יבצר הסנה" (ג:ד) שמע קול קורא אליו בשמו, שהציג עצמו כאלוקי אביו ואלוקי שלושת האבות, והודיע לו שהוא עומד לשחרר את בני ישראל מעבדות מצרים ולהעלותם לארץ המובטחת. לאחר מכן מתברר שה' הטיל על משה תפקיד ראשי במשימה הלא פשוטה הזאת: "וַיַּעַתְהוּ לְכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל-פְּרַעֲהוּ וְהוֹצֵא אֶת-עַמִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵמִצְרָיִם" (ג:י). בשלב זה קורה דבר מאוד לא צפוי: חמש פעמים רצופות מסרב משה לקבל את השליחות, ובכל פעם הוא טוען תירוץ אחר כדי להסביר מדוע לא הוא האיש המתאים למשימה. יש להניח שהיו למשה רגשות מעורבים בנושא זה. מצד אחד ראינו שמשה הזדהה עם אָחיו וראה בסבלם עד כדי כך שהסתכן להציל אחד מהם, ובוודאי היה רוצה לעזור להם גם עתה. אך מצד אחר הוא ברח ממצרים תחת איום של עונש מוות. חזרה לשם עם משפחתו כרוכה בסיכון גדול. מעניין שרק אחרי מראה הסנה ואחרי שמשה החליט "אֲלֹכֶה נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל-אֶחָי", אמר לו ה' "לֵךְ שָׁב מִצְרָיִם כִּי-מָתוּ כָּל-הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ" (ד:ט). טענותיו-תירוציו של משה הם:

(1) "מִי אֲנֹכִי?" (2) "מֶה-שְּׁמוֹ (של אלוקים)?" (3) "וַיֵּהֵן לֹא-יֵאֱמִינוּ לִי." (4) "לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי." (5) "שְׁלַח-נָא בְּיַד-תְּשַׁלַּח."

על כל טענה, שאלה ודרישה, ה' עונה לו לעניין בסבלנות מופלאה עד שבאה האמירה האחרונה של משה: "שְׁלַח-נָא בְּיַד-תְּשַׁלַּח", ואז תגובת ה' משתנה באופן דרסטי: "וַיִּיחַר-אַף ה' בְּמֹשֶׁה" (ד:יד) מה קרה? במה שונים דבריו אלה מטיעונו הקודמים? איך אפשר להבין תגובה כזאת מצד ה'?

לפני שאנו מנסים להשיב על שאלות אלו, נעשה השוואה כללית בין תגובת משה לשליחותו, לתגובות שאר הנביאים לשליחותם. מתברר שדווקא משה יותר מכל הנביאים סירב לקבל עליו את שליחות ה'.

המקרה של יונה בן אמיתי היה שונה לגמרי והרבה יותר חמור. משה הסכים מראש עם המטרה ובסופו של דבר קיבל את המשימה והלך. ואילו יונה ברח מיד משום שחלק באופן עקרוני על מטרת המשימה.

כששמואל שרת במשכן, שמע קול ה' וענה בחיוב: "דְּבַר כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ" (שמו"א ג:י). הוא היה מודע לכך שמאז לידתו היה "שְׂאוּל לֵה" (א:כח; ב:יח); ישעיהו בן אמוץ, כששמע את קול ה' אומר: "אֶת-מִי אֶשְׁלַח וְיָגִיד-לִנְיָ? עֲנֵה: "הַנְּגִי שְׁלַחְנִי" (ו:ח); ירמיהו בן חלקיהו כששמע שהוא כבר הוקדש מרחם להיות נביא היסס רק בכדי לציין שהוא "נָעַר (צעיר) ולא יודע דְּבַר" (שפת הדיפלומטיה). ואז "וַיִּשְׁלַח ה' אֶת-יְדוֹ וַיַּגַּע עַל-פִּי" (א:ט) והבעיה נפתרה. יחזקאל בן בוזי מתאר שהייתה עליו "יַד ה'" בבבל ונאמר לו: "שׁוּלַח אָנִי אוֹתְךָ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-גּוֹיִם הַמְּוֹרְדִים

אֲשֶׁר מְרָדוּ-בִי" (א:ג; ב:ג). הוא מקבל את שליחות ה' והולך לבצע את פקודותיו. ברור שתגובתו של משה נבעה מכך שמצבו היה שונה בשתי בחינות מכל הנביאים שהיו אחריו:

1) משה היה הראשון שקיבל הזמנה להיות נביא "שליחי" (apostolic) במובן שתפקידו למסור את דבר ה' לאחרים (על נושאים לאומיים, תוכחות או נחמות). עד אז שומעים על "נביאים" כמו אברהם ואולי נח, שה' דיבר אליהם אבל רק בדברים הנוגעים להם אישית. הם לא נשלחו למסור את דברו של ה' לאחרים. ולכן כדבר חדש ובהיעדר כל מסורת בעניין, היה מוצדק מצדו של משה לשאול שאלות ולהעלות קשיים פוטנציאליים.

2) אחרי משה התופעה של "נביא-שליחי" נמשכה לעוד שמונה מאות שנה, אבל התפקיד של כל אותם הנביאים היה בעיקר להשמיע את דבר ה' כמו שהם קיבלו אותו. לא הייתה להם אחריות למה שיקרה אחרי זה, וגם לא היה להם תפקיד מעשי (מזווית ראייה זו אומרים שהנביאים נכשלו במשימתם, בגלל שהעם לא הקשיב לאזהרותיהם).

לעומת זאת משה קיבל תפקיד מאוד מעשי עם תוצאות מאוד גורליות - להוציא עם שלם משעבוד מהרודן הכי חזק בעולם דאז. כדי להצליח בזה הוא יצטרך לא רק לשכנע את פרעה לשחרר עם שעבד שם מאות שנים, אלא לשכנע עם קשה-עורף לצאת מעבדות לחירות. אכן משימה כמעט בלתי אפשרית. לאור הנסיבות הללו, ארבעת התגובות הראשונות של משה היו מוצדקות, אם לא הכרחיות. כדי לשכנע את עם ישראל, משה היה צריך לדעת את התשובות לשאלות 2 ו-3. וכדי להצליח בבית פרעה, היה משה צריך לסלק את הספקות שהיו לו בנוגע ליכולתו וכישרונו, ועל כך באו שאלות 1 ו-4. על כל אלה ה' ענה לו לעניין וסיפק לו תשובות שהן בעצם הכלים הדרושים למשימה. ברם, תגובת ה' לסירוב החמישי: "שְׁלַח-נָא בְיָד-תְּשַׁלַּח" הייתה, כאמור, שונה. מדוע? בפעם הראשונה נשמעה במילים אלו נימה אישית, נימה של חמלה עצמית; משה אומר כאן (לפי רש"י) "שלח נא ביד אחר שתצצה לשלוח שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד".

כיוון שאני לא יכול להשלים את המשימה שהיא להכניס את בני ישראל לארץ, מוטב שלא להתחיל בה בכלל; "או הכול או כלום!" ואז: "וַיַּחֲרֹאֲף ה' בְּמִשְׁהוֹ". זאת אומרת, זאת גישה פסולה לחובתנו לעבוד למען הכלל: "לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה" (אבות ב, כא).

רש"י מציין בשם חז"ל "שכל חרון אף בתורה עושה רושם, חוץ מפה, שלא מצינו שבא עונש על ידי אותו חרון". אולי יכולים לומר שה' חרון אף" פה אינו באמת ביטוי של מורת רוחו של ה' ממשה, משום שה' התחשב בכל הקשיים שעמדו לפניו והבין את פקפוקיו. מטרת חרון האף היא לרמוז לדורות הבאים, שכאשר ישנה הזדמנות לקום ולעשות בעד עמנו ואלוקינו, מותר להסס רק בכדי לבדוק אם יש לנו את הכלים המתאימים לביצוע המשימה.

ד"ר שמעון אליעזר הלוי (שוברט) ספירו
המרכז ללימודי יסוד ביהדות

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע.

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>.
כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת:
listserv@vm.biu.ac.il . אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-
1 firstname lastname כאשר first-name ו- last-name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.